

Rządowa strategia współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030

Wprowadzenie

Współpraca z Polonią i Polakami za granicą jest integralnym elementem polityki zagranicznej państwa, a jako jej część musi uwzględniać zmieniające się wyzwania geopolityczne i odpowiadać na potrzeby kraju.

W obecnych uwarunkowaniach, 35 lat po transformacji polityczno – ustrojowej oraz 20 lat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej polityka polonijna powinna w większym stopniu opierać się na partnerstwie państwa ze środowiskami polonijnymi. Głównym jej celem musi stać się stworzenie, względnie utrwalenie i wzmocnienie, globalnej sieci oddziaływania Polaków mieszkających za granicą oraz osób polskiego pochodzenia. Polska społeczność na świecie musi być nie tylko podmiotem polityki polonijnej państwa, ale również elementem polskiej dyplomacji publicznej czy ekonomicznej. Kluczem do osiągnięcia tego celu jest stworzenie polskich społeczności, które są dobrze zintegrowane nie tylko z krajem pochodzenia, ale również z krajem aktualnego zamieszkania, w tym aktywnie angażują się w sprawy swoich lokalnych wspólnot. Polska polityka polonijna będzie wspierać Polaków mieszkających za granicą oraz osoby polskiego pochodzenia w podejmowaniu aktywności społecznych i obywatelskich, których celem jest dwukierunkowa integracja w lokalnych społecznościach, czyli z jednej strony włączenie do społeczeństwa kraju aktualnego zamieszkania oraz z drugiej utrzymanie powiązań z Polską. Polityka polonijna powinna więc kłaść coraz większy nacisk na kwestie edukacji obywatelskiej oraz wzmacnianie postaw prospołecznych. Równolegle należy wzmacniać postawy patriotyczne i poczucie dumy z osiągnięć Polski i dokonań Polaków zarówno w przeszłości, jak i współcześnie. W realizacji tego celu istotną rolę odgrywają media polskie poza granicami kraju oraz organizacje polonijne, w tym te o charakterze zrzeszeń i federacji.

Niezależnie od tego zadania polityka polonijna musi reagować na potrzeby państwa. Dynamika demograficzna polskiego społeczeństwa i stale rozwijająca się gospodarka sprawiają, iż rynek pracy skonfrontowany jest z dużymi niedoborami. Polonia i Polacy za granicą powinni stać się grupą priorytetową, pozwalającą odpowiedzieć na te wyzwania. Polska społeczność na świecie stanowi atrakcyjny zasób ludzki, który dzięki swojemu unikalnemu zawodowo-kulturowemu doświadczeniu jest w stanie przyczynić się do dalszej modernizacji polskiej gospodarki, przynieść innowacyjne impulsy oraz zaoferować kompetencje, których na polskim rynku pracy brakuje. Dotyczy to zwłaszcza tych sektorów, w których braki te są najbardziej odczuwalne (personel medyczny, inżynierowie, informatycy oraz inni pracownicy wykwalifikowani),

a także sektora nauki, w którym szczególnie istotny jest dostęp do najnowszej wiedzy i metod badawczych.

Strategia współpracy z Polonią musi uwzględniać także zmiany zachodzące wewnątrz polskiej społeczności za granicą, zwłaszcza jeśli chodzi o osoby w drugim i kolejnych pokoleniach. Jest to grupa coraz rzadziej posługująca się językiem polskim jako językiem ojczystym, co nie zmienia jednak ich przywiązania do kraju przodków. W tym kontekście kluczowym zadaniem polityki polonijnej powinno stać się zaoferowanie, na możliwie szeroka skalę, dostępu do nauki języka polskiego jako języka obcego (w tym przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi cyfrowych), zaś w odniesieniu do młodego pokolenia inicjowanie działań wspierających i zachęcających do podejmowania studiów w Polsce zarówno w języku polskim, jak i angielskim. Należy zwiększyć zasięg istniejących programów stypendialnych oraz działań informacyjnych adresowanych do grupy młodej Polonii i Polaków za granicą zainteresowanych podejmowaniem kształcenia w polskich uczelniach. Konieczne jest także zbudowanie większego zrozumienia dla potrzeb tej grupy, zarówno ze strony instytucji państwowych, jak i polskich uczelni wyższych. Dotyczy to w szczególności pokolenia, które urodziło się lub dorastało za granicą w wyniku poakcesyjnych wyjazdów Polaków do państw członkowskich Unii Europejskiej.

W tym kontekście dużego znaczenia nabiera też liberalne podejście do definicji Polonii, która powinna uwzględniać także osoby, które nie mówią już w języku polskim i nie aspirują do pozyskania polskiego paszportu, ale z uwagi na kraj pochodzenia przodków interesują się Polską i chcą albo pozyskać wiedzę albo zaangażować się na rzecz Polski. Dotyczy to również potomków obywateli Rzeczypospolitej narodowości innej niż polska. Rozumiana w ten sposób polska diaspora może liczyć nawet ponad 20 mln osób na świecie.

Powrót do Ministerstwa Spraw Zagranicznych środków budżetowych oraz kompetencji w zakresie kształtowania współpracy z Polonią, do lipca 2024 roku w gestii Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, pozwala na ponowne podjęcie przez resort roli głównego koordynatora polityki wobec Polonii i Polaków za granicą - we współpracy z Senatem oraz z innymi resortami realizującymi projekty polonijne. Biorąc pod uwagę fakt, że na politykę polonijną państwo polskie corocznie przeznacza blisko 600 milionów złotych, rozproszonych pomiędzy różne resorty i polityki sektorowe, nadrzędnym celem strategii jest poprawa efektywności wydatkowania tych środków oraz przekazywanie ich na działania korespondujące z priorytetami zarysowanymi w niniejszym dokumencie.

Priorytety te są również blisko skorelowane z założeniami przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2024 roku Strategii migracyjnej Polski na lata 2025 – 2030 „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” oraz z zawartymi w niej

propozycjami działań. Ich konsekwencją będą planowane w 2025 r. zmiany legislacyjne, w tym dotyczące ustawy o obywatelstwie, repatriacji czy Karcie Polaka.

Jak wspomniano powyżej, bardzo istotną rolę w działaniach na rzecz Polonii i Polaków za granicą odgrywa Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Działalność Senatu na rzecz Polonii i Polaków poza granicami, która ma wieloletnią tradycję, służy tworzeniu trwałych więzi między krajem a diasporą. Szanując autonomię izby wyższej parlamentu w kształtowaniu priorytetów działania rząd będzie zabiegał o bliski dialog i synergię działań w tym obszarze na bazie niniejszej strategii.

Strategia została poddana szerokim konsultacjom publicznym z partnerami społecznymi. Część ich postulatów została uwzględniona, natomiast wszystkie pozostałe propozycje, które nie znalazły miejsca w tym dokumencie, zostaną rozpatrzone i przeanalizowane przez Międzyresortowy Zespół do Spraw Polonii i Polaków za Granicą. Jednocześnie instytucje realizujące strategię będą ze szczególną uwagą traktować przyjęte w procesie opiniowania strategii: uchwałę Polonijnej Rady Konsultacyjnej przy Marszałku Senatu RP XI kadencji z dnia 20 stycznia 2025 oraz uchwałę nr 34 Rady Działalności Pożytku Publicznego z dnia 31 stycznia 2025 r.

Diagnoza sytuacji Polonii i Polaków za granicą

Proces emigracji polskich obywateli w XXI w. nie jest skutkiem sytuacji politycznej czy przymusu ekonomicznego, jak to często miało miejsce w przeszłości, ale wynikiem świadomych wyborów ludzi żyjących w wolnym i demokratycznym kraju. Decyzja o emigracji wynika często z możliwości prowadzenia życia ekspaty, czyli wysokiej klasy specjalisty, który opuszcza kraj, aby rozwijać swoją karierę, a nie emigranta w tradycyjnym rozumieniu tego słowa. W ostatnim czasie nastąpiło spowolnienie procesu emigracji zarobkowej, jaka miała miejsce bezpośrednio po wejściu Polski do Unii Europejskiej i dostrzegalna jest tendencja powrotu do kraju, gdzie warunki życia, studiowania czy kariery zawodowej znajdują się na porównywalnym poziomie z krajami stanowiącymi dotychczasowy cel wyjazdów. Szczególnie intensywne procesy przemian są obserwowane na Ukrainie, gdzie w skutek działań wojennych spada populacja osób o polskich korzeniach. Odrębny charakter ma społeczność Polaków w krajach autorytarnych, takich jak Rosja i Białoruś, gdzie ograniczane są możliwości rozwoju mniejszości narodowych.

Dane o liczbie Polonii i Polaków na świecie z powodu dynamiki procesów społecznych są wartościami przybliżonymi. Dostępne szacunki wskazują, że najwięcej - ponad 9 mln Polaków i osób polskiego pochodzenia - żyje w Stanach Zjednoczonych. Poza Europą duże skupiska naszych rodaków znajdują się także w Brazylii i Australii. W państwach anglosaskich i niemieckojęzycznych oraz we Francji, Hiszpani i we Włoszech, obok potomków dawniejszej emigracji, w skład społeczności polskiej wchodzi przedstawiciele i potomkowie trzech głównych fal migracyjnych: wychodźstwa po II wojnie światowej, emigracji lat 60. - 80. ubiegłego wieku oraz migracja zarobkowa po 2004 r. Szczególnymi przypadkami są Irlandia i kraje skandynawskie, gdzie społeczność polska to w większości tzw. „nowa migracja”, która miała miejsce po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Odrębny charakter ma społeczność Polaków będących potomkami obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, którzy po zmianach granic naszego państwa pozostali na terenach swojego zamieszkania i stali się obywatelami innych państw zachowując poczucie tożsamości narodowej. Największa ich grupa zamieszkuje obecnie na terytorium Litwy i Białorusi, a także Ukrainy. Odrębną grupę stanowią również potomkowie zesłańców z czasów ZSRR.

Polska diaspora jako zbiorowość zamieszkująca najróżniejsze regiony świata jest zróżnicowana pod względem wieku, zawodu i statusu społecznego. Jednocześnie Polacy odnoszą sukcesy w różnych dziedzinach, takich jak biznes, nauka, sport i sztuka, a ich wkład w rozwój krajów, w których mieszkają, jest bardzo duży. Wyzwaniem jest aktywizacja młodszego pokolenia i jego większe zaangażowanie w działalność obywatelską i polonijną w krajach zamieszkania.

Współcześnie aktywność polskich zbiorowości poza granicami kraju, niezależnie od miejsca osiedlenia oraz odmiennych i podlegających ciągłej zmianie uwarunkowań społeczno-demograficznych, kulturowych, politycznych, ekonomicznych czy prawno-instytucjonalnych, przejawia się między innymi w tworzeniu oraz utrzymywaniu zorganizowanych struktur i form działalności. Przede wszystkim są to liczne organizacje społeczne, a także instytucje religijne, czyli struktury organizacyjne Kościoła Rzymskokatolickiego, jak również innych Kościołów i związków wyznaniowych, a także instytucje kultury i oświaty, w tym Szkoły Polskie działające przy polskich placówkach dyplomatycznych, szkoły społeczne prowadzone m.in. przez polskie stowarzyszenia i parafie, szkoły nadzorowane przez lokalne władze oświatowe, nauczające języka polskiego jako obcego.

Globalnie naukę języka polskiego oferuje łącznie 3 348 ośrodków w 61 państwach (w 2023 r. dla 220 728 uczniów). Najwięcej (3 019) spośród wszystkich działa w Europie.

Biorąc pod uwagę różnorodność społeczności polskich za granicą, strategia opiera się na założeniu doboru odpowiednich instrumentów dla szeroko rozumianego Zachodu, dla Polaków w krajach Europy Środkowo – Wschodniej takich jak Litwa czy Łotwa, a wreszcie dla tych zamieszkujących w krajach autorytarnych, czy znajdujących się w sytuacji konfliktu zbrojnego.

Rządowa strategia współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030 nakreśla nowe cele i instrumenty realizacji polityki polonijnej.

Priorytety polityki polonijnej rządu

1. Nauczanie języka polskiego

Kontekst:

Język polski przestaje być dla większości członków polskiej społeczności na świecie językiem ojczystym. Dotyczy to zwłaszcza emigrantów w drugim i kolejnych pokoleniach. Jednocześnie osłabienie więzi z językiem nie oznacza automatycznie zerwania relacji z krajem przodków, wprost przeciwnie globalnie zainteresowanie nauką języka polskiego rośnie (nie tylko zresztą w środowiskach polonijnych). Wyzwaniem pozostaje takie ukształtowanie systemu szkolnictwa polonijnego, w tym zwłaszcza jego centralnego elementu – nauczania języka polskiego, aby przestał być systemem archaicznym i stał się czynnikiem zachęcającym młodzież do kontaktu z językiem. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w której dana osoba posługuje się językiem polskim, ale w stopniu uniemożliwiającym swobodną komunikację i podejmowanie aktywności ekonomicznej czy edukacyjnej. System powinien też dawać możliwość nauki języka osobom polskiego pochodzenia, które dopiero w późniejszych pokoleniach decydują się na odnowienie kontaktu z językiem przodków i dla których nauka języka polskiego może być katalizatorem mobilności, a więc ew. decyzji migracyjnej/powrotowej. Między innymi z tego powodu ważne jest odnotowanie roli polskich nauczycieli działających w lokalnych środowiskach polonijnych, budowanie ich kompetencji oraz dostęp do ustawicznego kształcenia.

- stworzenie i wprowadzenie ramy programowej nauczania języka polskiego poza granicami kraju oraz przygotowanie nowoczesnych metodologicznie materiałów dydaktycznych dostosowanych do potrzeb polonijnych i polskich środowisk za granicą oraz innych osób zainteresowanych nauką języka polskiego oraz poznawaniem polskiej kultury, tradycji i historii, zarówno w formie tradycyjnej, jak również z wykorzystaniem nowych technologii (kursy online, stworzenie cyfrowych narzędzi do samodzielnej nauki)
- stworzenie oferty kształcenia lektorów języka polskiego w celu zwiększenia ich liczby i profesjonalizacji nauczania języka polskiego jako obcego; stworzenie systemu wsparcia rozwoju zawodowego dla lektorów języka polskiego pracujących za granicą
- usprawnienie systemu weryfikacji znajomości języka polskiego dostosowanego do dzieci i młodzieży; stworzenie systemu bieżącego oceniania i sprawdzania wiedzy w trakcie kształcenia, motywującego oraz umożliwiającego ocenę efektywności nauki
- w korelacji z realizacją Strategii migracyjnej Polski na lata 2025 – 2030, analiza systemu nauczania języka polskiego za granicą pod kątem funkcjonowania administracyjnego i programów nauczania oraz zaproponowanie nowego systemu, w tym z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych i nowych technologii
- upowszechnianie i rozwijanie kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą w szkołach polskich przy przedstawicielstwach

dyplomatycznych, urzędach konsularnych i przedstawicielstwach wojskowych Rzeczypospolitej Polskiej

- upowszechnianie i wspieranie kształcenia na odległość przez Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą
- kontynuowanie przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. św. Maksymiliana Marii Kolbego zadań wspierających nauczanie języka polskiego za granicą
- rozszerzanie form wspomagania wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej oraz innych przedmiotów nauczanych w języku polskim w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw lub nauczanych w innych formach przez organizacje społeczne Polaków zarejestrowane za granicą
- rozwijanie i upowszechnianie wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej oraz innych przedmiotów nauczanych w języku polskim w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw lub nauczanych w innych formach przez organizacje społeczne Polaków zarejestrowane za granicą, w tym poprzez kierowanie nauczycieli i wzbogacenie oferty merytorycznej i dydaktycznej doskonalenia zawodowego nauczycieli polonijnych
- podejmowanie działań na rzecz wsparcia i rozwoju tzw. *Polish Studies* na zagranicznych uczelniach (m.in. programy NAWA: Lektorzy, Polonista, Letnie kursy, Promocja języka polskiego)
- promowanie studiów w języku polskim – w Polsce i za granicą (m.in. program Anders NAWA, Kursy Przygotowawcze NAWA)

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

2. Polityka powrotowa

Kontekst:

Biorąc pod uwagę sukces polskiej gospodarki, ale też wskaźniki demograficzne polska społeczność na świecie powinna być postrzegana jako atrakcyjny zasób ludzki, pozwalający na uzupełnienie braków kompetencyjnych na polskim rynku pracy. Jednocześnie są to osoby oferujące unikalne doświadczenia, w tym z zakresu organizacji pracy, co może być cennym impulsem modernizacyjnym dla Polski. Młodzi Polacy mieszkający za granicą oraz osoby polskiego pochodzenia, kończący edukację średnią za granicą coraz częściej zainteresowani są związaniem swojej zawodowej przyszłości z Polską, czego pierwszym etapem jest podjęcie w kraju studiów (tak w języku polskim, jak i angielskim). Ta cenna dla polskich uczelni grupa docelowa nie była dotychczas objęta wystarczającym wsparciem w szeroko zakrojonych działaniach na rzecz umiędzynarodowienia polskiej nauki. Z uwagi na ograniczenia administracyjne oraz trudności w skorelowaniu kalendarza rekrutacji na polskie uczelnie z systemem kształcenia w innych krajach, osoby takie ostatecznie rzadko decydują się na kontynuowanie edukacji w Polsce, wybierając uczelnie w innych krajach europejskich (np. kraje Beneluksu, kraje skandynawskie), uwzględniających w swoich modelach rekrutacyjnych różnice w kalendarzach systemów edukacyjnych. Z kolei oferta powrotów dla osób aktywnych zawodowo musi zostać w większym stopniu sprofilowana i uwzględniać dedykowane programy, powstające w dialogu z poszczególnymi grupami zawodowymi czy środowiskami. Odrębne miejsce w tym zakresie odgrywa też repatriacja, w szczególności usprawnienie procedur umożliwiających powrót do kraju osobom oczekującym na możliwość przesiedlenia się do Polski.

a) kwestie ogólne

- rozpoznanie potrzeb poszczególnych grup docelowych oraz zaproponowanie systemu ułatwień i zachęt do powrotu
- położenie nacisku na rozwój kontaktów z osobami polskiego pochodzenia i ich motywowanie do powrotów
- usprawnienie polityki informacyjnej, m.in. w sprawach podatkowych i emerytalnych, w tym w zakresie już istniejących instrumentów wspierających polskich obywateli w procesie reemigracji, np. portal „Powroty” – www.powroty.gov.pl

b) mobilność zawodowa

- zaproponowanie systemu ułatwień i zachęt do powrotu, uwzględniającego zarówno ułatwienia administracyjne, w tym podatkowe, jak i instrumenty wspierające integrację w nowych warunkach, w tym dla członków rodziny

- wypracowanie systemu utrzymywania stałego kontaktu z obywatelami polskimi studiującymi za granicą wraz z systemem zachęt do powrotu do kraju po zakończeniu edukacji wyższej za granicą
- oferowanie, w tym we współpracy z sektorem prywatnym, staży zawodowych osobom polskiego pochodzenia wchodzącym na rynek zawodowy, które rozważają podjęcie aktywności profesjonalnej w Polsce jako elementu inicjowania ich możliwego trwałego lub czasowego powrotu do kraju
- promowanie wsparcia udzielanego przez urzędy pracy, m.in. w zakresie doradztwa zawodowego i pośrednictwa pracy, jak również wsparcia finansowego przy tworzeniu miejsc pracy (np. grant na pracę zdalną czy bon na zasiedlenie), czy zakładania działalności gospodarczej
- zawieranie dwustronnych umów o zabezpieczeniu społecznym, które ograniczają ryzyko negatywnych konsekwencji przeniesienia miejsca zamieszkania lub zatrudnienia do Polski dla sytuacji danej osoby w zakresie zabezpieczenia społecznego (podlegania ustawodawstwu właściwemu, nabywania praw do świadczeń i ich wypłaty)
- podejmowanie działań w celu usprawnienia procedur umożliwiających dostęp do zawodów regulowanych zgodnie z właściwością poszczególnych resortów
- wypracowanie przez resort spraw zagranicznych, we współpracy z resortem rodziny oraz resortem spraw wewnętrznych systemu wspierania osób, które zdecydują się na studia lub pracę w Polsce (np. poprzez wspieranie rozwijania grup i sieci kontaktów, w których będą one miały okazję wymieniać się doświadczeniami) oraz utrzymywania stałego kontaktu z obywatelami polskimi studiującymi za granicą wraz z systemem zachęt do powrotu do kraju po zakończeniu edukacji wyższej za granicą

c) kształcenie akademickie

- stwarzanie młodzieży polskiego pochodzenia możliwości odbycia studiów w Polsce oraz poprawy znajomości języka polskiego
- w dialogu z polskimi uczelniami wyższymi i przy poszanowaniu autonomii ich funkcjonowania podjęcie próby lepszego skorelowania kalendarza rekrutacji na polskie uczelnie wyższe z systemem edukacyjnym w innych krajach, w celu umożliwienia osobom polskiego pochodzenia, kończącym edukację średnią za granicą, aplikowanie o przyjęcie na studia w Polsce, bez konieczności oczekiwania na kolejny cykl rekrutacyjny
- dążenie do objęcia studentów pochodzenia polskiego studiujących na kierunkach z wykładowym językiem angielskim kursami nauki bądź doskonalenia języka polskiego w celu lepszej ich integracji oraz zwiększenia szans na rozpoczęcie przez nich pracy zawodowej w Polsce po zakończeniu studiów; rozpoczęcie dyskusji z uczelniami wyższymi na temat modelu finansowania takich kursów
- kontynuowanie wsparcia dla młodzieży polonijnej podejmującej kształcenie na studiach w Polsce poprzez wsparcie stypendialne oraz zapewnienie kursów

przygotowujących do studiów w języku polskim (program Anders NAWA, program Kursy Przygotowawcze NAWA)

- wypracowanie nowych działań w zakresie skuteczniejszej promocji podejmowania studiów w Polsce oraz odbywania staży w ramach programu Erasmus skierowanych do osób polskiego pochodzenia bądź zainteresowanych Polską

d) mobilność naukowa

- wsparcie dla naukowców polskiego pochodzenia wracających do Polski po okresie pracy naukowej za granicą: rozwijanie i wzrost finansowania programów grantowych skierowanych do tej grupy naukowców, umożliwiających stabilne zatrudnienie w polskiej jednostce szkolnictwa wyższego i nauki oraz samodzielność naukową (np. Polskie Powroty NAWA)
- działania komunikacyjne, wizerunkowe i networkingowe skierowane do naukowców polskiego pochodzenia pracujących za granicą, którzy nie planują aktualnie powrotu do Polski, ale stanowią potencjał w rozwijaniu międzynarodowej współpracy naukowej

e) polityka repatriacji i Karta Polaka

- skuteczne wdrażanie rozwiązań z zakresu repatriacji oraz Karty Polaka, jako istotnego elementu polityki powrotowej
- intensyfikowanie i przyspieszenie powrotów w ramach repatriacji, w szczególności dla osób oczekujących na możliwość przesiedlenia się do Polski

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

3. Edukacja obywatelska, patriotyczna i tożsamościowa

Kontekst:

Społeczności polonijne, które z jednej strony pozostają silnie związane z Polską, z drugiej zaś są dobrze zintegrowane i zaangażowane w sprawy kraju aktualnego zamieszkania, w tym zwłaszcza swoich lokalnych wspólnot, są najlepszym promotorem polskich interesów. Kształtowanie postaw prospołecznych oraz promowanie zaangażowania w sprawy życia publicznego i politycznego kraju zamieszkania pozwoli w dłuższej perspektywie na stworzenie globalnej sieci liderów lokalnych, którzy jednocześnie związani będą z krajem pochodzenia, ale też świadomi polskiej perspektywy oraz polskich priorytetów politycznych.

- kreowanie oraz wzmacnianie postaw prospołecznych wśród członków polskiej społeczności na świecie, promowanie zaangażowania w działalność społeczną oraz publiczną nakierowaną nie tylko na współpracę z Polską, ale również na aktywność w kraju zamieszkania oraz we wspólnocie lokalnej, przez co możliwe będzie uzyskanie dwukierunkowej integracji w kraju zamieszkania przy utrzymaniu związków z Polską
- stworzenie programu oraz realizacja projektów z zakresu szeroko pojętej edukacji obywatelskiej, skierowanych do grupy polonijnych liderów, nakierowanych na zwiększenie ich zaangażowania w życie społeczne i polityczne kraju zamieszkania
- wypracowanie programu edukacji obywatelskiej skierowanego do grupy polonijnych liderów zawierającego w szczególności treści z zakresu edukacji konstytucyjnej, tj. edukacji na temat zasad i wartości demokratycznych wynikających z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; zwiększanie świadomości i wiedzy w odniesieniu do przysługujących im praw i wolności obywatelskich, wynikających z wiążących Polskę, ale też kraje ich zamieszkania, zobowiązań międzynarodowych
- wspieranie zaangażowania prospołecznego młodzieży polonijnej w pomoc członkom diaspory – młodzieżowy wolontariat polonijny
- angażowanie i edukacja przedstawicieli mediów polonijnych w kierunku przeciwdziałania dezinformacji i budowania pozytywnego wizerunku Polski
- wspieranie organizacji polonijnych w działaniach mających na celu promowanie polskiego dziedzictwa (kształtowanie dumy z polskiego pochodzenia, osiągnięć polskiej nauki i kultury oraz upowszechnianie polskich tradycji)

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej oraz Ministrami ds. Społeczeństwa Obywatelskiego, Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

4. Finansowanie działalności polonijnej

Kontekst:

Wiele krajów, zwłaszcza europejskich, udostępnia organizacjom społeczeństwa obywatelskiego środki i fundusze na prowadzenie działalności programowej. Po środki te organizacje i stowarzyszenia polonijne sięgają sporadycznie, pomimo że spełniają formalne przesłanki kwalifikujące je do starania się o te formy finansowego wsparcia. Przyczyny takiego stanu rzeczy są różnorakie (brak wiedzy, brak kreatywności i inicjatywy, nadmierne uzależnienie od polskich środków budżetowych) i często niesie negatywne konsekwencje z punktu widzenia postrzegania i roli Polonii. Należy zmobilizować oraz wesprzeć środowiska polonijne w poszukiwaniu lokalnych możliwości finansowania aktywności, wykorzystania lokalnych partnerstw i instrumentów prywatnego sponsoringu, jak również promowania wolontariatu oraz pozycjonować polskie środki budżetowe jako uzupełniające wobec ww. źródeł finansowania. Kraje, gdzie sprawowane są rządy autorytarne (Rosja, Białoruś), te, które pozostają w trudnej sytuacji gospodarczej, m.in. wskutek konfliktu zbrojnego (Ukraina) będą nadal traktowane w sposób zindywidualizowany.

- przegląd możliwości finansowania aktywności polonijnej, dostępnych w różnych krajach, w celu uniezależnienia jej od polskich środków budżetowych, stworzenie bazy informacyjnej dotyczącej finansowania działalności polonijnej, rozpowszechnianie wśród organizacji i podmiotów polonijnych informacji o alternatywnych źródłach finansowania
- budowa zdolności organizacji polonijnych w zakresie pozyskiwania dostępnych lokalnie środków finansowych, budowania partnerstw oraz pozyskiwania prywatnego sponsoringu
- opracowanie harmonogramu oraz zasad stopniowego odchodzenia od finansowania działalności organizacji polonijnych w miejscach, gdzie istnieją lokalne możliwości pozyskania środków, stworzenie wytycznych w zakresie finansowania organizacji polonijnych w zależności od dostępności lokalnych środków finansowych i przy uwzględnianiu innych form partnerstw z podmiotami lokalnymi i krajowymi
- uproszczenie procedur konkursowych oraz poprawa ich przejrzystości, wprowadzenie lepszej koordynacji na etapie planowania postępowań
- informowanie o ogłaszanych konkursach oraz szkolenia w zakresie procedur konkursów dotacyjnych (system webinarium)

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z właściwymi resortami i instytucjami państwowymi oraz Senatem Rzeczypospolitej Polskiej

5. Działania na rzecz podtrzymania tożsamości, więzi z krajem oraz zachowania dziedzictwa kulturowego

Kontekst:

Organizacje polonijne i emigracyjne odgrywają istotną rolę w zakresie podtrzymywania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, kontynuując w ramach lokalnych społeczności polonijnych polskie tradycje i zwyczaje, zapewniając dostęp do polskiej kultury, w tym poprzez utrzymywanie stosownej infrastruktury oraz sprawując opiekę nad materialnymi obiektami polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą oraz polskimi miejscami pamięci.

- przygotowanie i stała aktualizacja narzędzia przeznaczonego do monitorowania i mapowania rozmieszczenia polskiej obecności na świecie, zmian zachodzących w strukturze Polonii oraz w dynamice migracji Polaków i osób polskiego pochodzenia
- wspieranie zaangażowania społecznego w ochronę materialnych obiektów polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju, związanych z nimi historycznych postaci i wydarzeń; ochrona i opieka nad miejscami pamięci, w tym cmentarzami wojennymi
- wspieranie zaangażowania środowisk polskich i polonijnych w działalność edukacyjno-patriotyczną, wspieranie „sukcesorów”, tj. pokolenia dzieci i wnuków, którzy – nie tylko lokalnie – deklarują wolę podtrzymywania polskiej tradycji i konkretnych aktywności w zakresie polityki historycznej
- współpraca z pracownikami instytucji i organizacji międzynarodowych, pochodzącymi z Polski lub z Polską związanymi, włączanie ich w działania na rzecz promocji Polski i budowania więzi z Polską oraz polskimi parterami
- wspieranie polskich instytucji emigracyjnych i polonijnych prowadzących działalność w zakresie nauki, kultury, ochrony i upowszechniania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, posiadających zbiory o istotnym znaczeniu dla polskiego dziedzictwa kulturowego, w szczególności muzeów, archiwów i bibliotek emigracyjnych
- wspieranie działań i tworzenie oraz prowadzenie mechanizmów wsparcia finansowego na rzecz ochrony oraz zachowania polskiego dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, przy jednoczesnym popularyzowaniu wiedzy na temat tej spuścizny kulturowej, obejmującej dziedzictwo wytworzone, zgromadzone lub przechowywane przez organizacje polonijne i emigracyjne
- wspieranie dokumentowania, inwentaryzacji i konserwacji znajdujących się za granicą zabytków kultury polskiej i z Polską związanych
- popularyzacja znajdujących się poza granicami kraju zbiorów i kolekcji cennych dla polskiego dziedzictwa narodowego

- kontynuacja wsparcia w zakresie utrzymania infrastruktury polonijnej w miejscach, w których istnieją realne potrzeby społeczności polonijnej na działalność wymagającą dedykowanej dla niej infrastruktury bądź w których istnieją organizacje dysponujące zbiorami cennymi dla polskiego dziedzictwa kulturowego ze względów naukowych, historycznych lub artystycznych, kierowanie polskich środków budżetowych na wsparcie infrastrukturalne wyłącznie w sytuacji, gdy jej użytkowane na cele społeczności polonijnej zostanie zagwarantowane na odpowiednio długi okres (w przypadku inwestycji budowlanych min. 20-letni)
- wspieranie sportu polonijnego jako ważnego czynnika integracji i aktywizacji środowisk polonijnych na świecie
- współpraca z organizacjami polonijnymi, w tym z tymi o charakterze zrzeszeń i federacji, w zakresie organizacji przedsięwzięć w kraju i za granicą mających na celu podtrzymanie więzi diaspory z krajem

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wraz z instytucjami nadzorowanymi: Narodowym Instytutem Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika” oraz Instytutem Biblioteka Polska w Paryżu, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych we współdziałaniu z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w koordynacji z Senatem Rzeczypospolitej Polskiej; Ministerstwo Sportu i Turystyki

6. Wsparcie społeczno – humanitarne

Kontekst:

Naturalne procesy demograficzne z jednej strony, z drugiej zaś nasilające się problemy społeczne sprawiają, że na znaczeniu zyskiwać muszą projekty polonijne o charakterze humanitarnym. Procesy demograficzne, ale też konflikty i wyzwania polityczne wpływają na fundamentalną zmianę struktury polskiej diaspory na Wschodzie poprzez starzenie się tej grupy, która często pozbawiona jest dostępu do podstawowej opieki zdrowotnej, leków, rehabilitacji czy innych świadczeń medycznych. Odpływ najbardziej mobilnych ludzi młodych powoduje dodatkowo osamotnienie i faktyczne wykluczenie osób starszych, często żyjących w ośrodkach wiejskich, gdzie usługi medyczne czy innego rodzaju wsparcie są słabiej dostępne.

Jednocześnie w niektórych krajach Europy Zachodniej (duże skupiska miejskie w RFN, Francji, Wielkiej Brytanii, Irlandii, krajach Beneluksu czy we Włoszech) zaczyna narastać problem bezdomności i wykluczenia osób posiadających polskie obywatelstwo. Często jest on pochodną porażki zawodowej podczas emigracji, co z kolei wiąże się z niechęcią do powrotu do kraju.

- opracowanie nowych instrumentów wsparcia i pomocy osobom polskiego pochodzenia doświadczającym ubóstwa i wykluczenia, w szczególności działań o charakterze humanitarnym (opieka medyczna i psychologiczna, rehabilitacja, pomoc żywnościowa); w przypadku obciążeń finansowych dla budżetu, sfinansowanie wydatków z zakresu zdrowia powinno nastąpić w ramach nakładów na zdrowie, w tym części 46 – Zdrowie, które zostaną pokryte w ramach wysokości środków przeznaczonych na finansowanie ochrony zdrowia, ustalonych zgodnie z art. 131c ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych
- monitorowanie sytuacji wykluczonych społecznie Polaków zamieszkujących za granicą, ze szczególnym uwzględnieniem osób w kryzysie bezdomności, w tym bezdomności długotrwałej; przygotowanie kompleksowej reakcji państwa, w sytuacji, gdy zjawiska takie nabierają masowego wymiaru, w tym potencjalnego powrotu do Polski
- przeciwdziałanie porwaniom rodzicielskim oraz upowszechnianie informacji o wsparciu, jakie może uzyskać rodzic w przypadku przemocy w rodzinie (sposobem: edukacja społeczna i sprawny system sądowy w zakresie realizacji postanowień Konwencji haskiej); w zakresie edukacji, tj. informowania rodziców o konsekwencjach uprowadzenia dziecka (potencjalnych rodziców uprowadzających) oraz procedurze powrotu do kraju pochodzenia (dla rodziców pozostawionych) celowe rozpowszechnienie materiałów informacyjnych (w szczególności broszury informacyjnej *INFORMACJA O SPOSOBIE ZŁOŻENIA WNIOSKU O POWRÓT DZIECKA UPROWADZONEGO ZA GRANICĘ ORAZ WNIOSKU O KONTAKTY*)
- zapewnianie materialnego wsparcia i należnego szacunku polskim kombatanom, działaczom antykomunistycznej opozycji i osobom represjonowanym z zagranicy

oraz realizacja programów upamiętniających walki Polaków o niepodległość i ofiary represji reżimów totalitarnych

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, w koordynacji z Senatem Rzeczypospolitej Polskiej

7. Upowszechnianie wśród Polonii i Polaków za granicą ofert turystycznych, mających na celu zwiększenie przyjazdów turystycznych do Polski

Kontekst:

Polonia i Polacy zamieszkający poza granicami kraju są naturalnymi ambasadorami Polski, którzy mogą przekazywać informacje o atrakcyjności turystycznej Polski i możliwościach podróżowania do niej.

- intensyfikacja współpracy Zagranicznych Ośrodków Polskiej Organizacji Turystycznej z ambasadami i konsulatami, Instytutami Polskimi, towarzystwami przyjaźni oraz organizacjami i stowarzyszeniami polonijnymi w celu budowy pozytywnego wizerunku Polski poprzez dotarcie z informacją o atrakcjach turystycznych do Polonii i Polaków mieszkających za granicą
- zwiększenie możliwości dotarcia z komunikatem promocyjnym adresowanym do środowisk polonijnych w postaci współorganizacji i współfinansowania organizacji wystaw, stoisk, prezentacji, reklamy w mediach skierowanych do Polonii i Polaków mieszkających za granicą
- wspieranie działań mediów polonijnych odgrywających ważną rolę w promocji Polski, w tym promocji turystycznej

Jednostki odpowiedzialne:

Ministerstwo Sportu i Turystyki, Polska Organizacja Turystyczna, Ministerstwo Spraw Zagranicznych w koordynacji z Senatem Rzeczypospolitej Polskiej

Proponowane zmiany legislacyjne

1. **Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka** (Dz. U. z 2023 r. poz. 192) – przegląd przepisów pod kątem wyeliminowania przypadków nadużyć w procesie przyznawania Kart Polaka, w szczególności polegających na posługiwaniu się przez wnioskodawców sfałszowanymi dokumentami potwierdzającymi polskie pochodzenie. Jako, że Karta w ostatnich latach służy w dużej mierze legalnej migracji do Polski zmiany powinny obejmować m.in. zniesienie przepisów dotyczących kryterium aktywności w organizacjach polonijnych na rzecz znajomości języka i kultury polskiej. Niezbędne jest też uszczelnienie systemu wydawania ww. dokumentu i zapobieganie wyłudzeniom. Analizy wymaga również zakres i sposób przyznawania wsparcia kierowanego do posiadaczy Karty Polaka osiedlających się w Rzeczypospolitej Polskiej.
2. **Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji** (Dz. U. z 2022 r. poz. 1105) – przegląd toczących się postępowań repatriacyjnych pod kątem ich przyspieszenia, w tym określenia – z uwzględnieniem uwarunkowań budżetowych – dostępnych możliwości i terminu zakończenia rozpoczętych procedur, a także przyjęcia wniosków od osób zainteresowanych jeszcze ich złożeniem. W kontekście postępujących zmian demograficznych (kurczenie się pierwotnej, docelowej grupy beneficjentów ustawy), kulturowo-społecznych oraz znaczącego spadku liczby składanych wniosków repatriacyjnych rewizja przepisów ustawowych powinna zostać przeprowadzona pod kątem zdefiniowania i określenia kręgu osób uprawnionych do repatriacji (tak geograficznie, jak i podmiotowo) oraz - tak jak w przypadku ustawy o Karcie Polaka - zapobiegania nadużyciom i oszustwom.
3. **Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim** (Dz. U. z 2023 r. poz. 1989) – w kontekście szerszej nowelizacji ustawy o obywatelstwie, zapowiedzianej w ramach realizacji Strategii migracyjnej Polski na lata 2025-2030, przewiduje się odejście od bardzo liberalnych zasad nabywania obywatelstwa polskiego. Z uwagi na fakt, że Rzeczpospolita Polska stała się w ostatnich latach atrakcyjnym celem migracji dla obywateli państw trzecich, uznanie za obywatela polskiego powinno wiązać się z potwierdzeniem, że cudzoziemiec jest zintegrowany ze społeczeństwem polskim, w tym wykazuje się odpowiednią znajomością języka polskiego.
4. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 t.j.) – planowana jest kompleksowa weryfikacja przepisów ustawy, w tym uprzednie przeprowadzenie szerokich konsultacji, m.in. z partnerami społecznymi, które pozwolą na weryfikację i dostosowanie regulacji do aktualnych wyzwań m.in. w zakresie ochrony ludności, migracji czy też sytuacji nadzwyczajnych.

Harmonogram i ramy realizacji strategii

Harmonogramy, zakładane efekty oraz mierniki dla poszczególnych priorytetów i ocenę efektywności realizacji Strategii określają poszczególne resorty oraz instytucje uczestniczące w realizacji priorytetów w ramach limitów wydatków będących w dyspozycji poszczególnych jednostek sektora finansów publicznych. Rządowa strategia współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030 będzie spójna z misją, celami, funkcjami oraz wymiarem instytucjonalnym polityki migracyjnej określonej w Strategii migracyjnej Polski na lata 2025-2030.

Koordynujące politykę polonijną Ministerstwo Spraw Zagranicznych zapewni operacyjne wdrażanie celów i założeń strategii. Koordynacja będzie realizowana poprzez uzgodnienia na forum Międzyresortowego Zespołu do spraw Polonii i Polaków za Granicą¹ oraz współpracę z Komisją Łączności z Polonią i Polakami za Granicą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Komisją Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Realizacja proponowanych rozwiązań sfinansowana będzie w ramach limitów wydatków będących w dyspozycji poszczególnych jednostek sektora finansów publicznych oraz nie będzie stanowić podstawy do ubiegania się o dodatkowe środki na ten cel.

Monitorowanie wdrażania niniejszej strategii będzie odbywać się w drodze cyklicznych przeglądów podejmowanych działań (dwa razy do roku) oraz dorocznego raportowania w IV kwartale lat 2025-2030 przez instytucje uczestniczące w pracach Międzyresortowego Zespołu do spraw Polonii i Polaków za Granicą, to jest: resorty spraw zagranicznych, obrony narodowej, sprawiedliwości, finansów, rodziny i polityki społecznej, infrastruktury, sportu i turystyki, edukacji narodowej, rozwoju i technologii, spraw wewnętrznych i administracji, nauki i szkolnictwa wyższego oraz kultury i dziedzictwa narodowego, jak również Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Prezesa Główny Urzędu Statystycznego.

W 2027 roku planowane jest dokonanie śródkresowej analizy ogólnych uwarunkowań oraz oceny realizacji niniejszej strategii. Przegląd implementacyjny powinien sformułować wnioski odnośnie efektywności polityki polonijnej rządu oraz jej dalszych celów.

¹ zarządzenie nr 105 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 października 2024 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw Polonii i Polaków za Granicą (M.P. poz. 887)